

Slovníček evropských levicových pojmů
28.5.2007 ceska-media.cz str. 0 Společnost-Tribuna
Hynek Fajmon ENERGETIKA

Jaderná elektrárna Temelín;

Slovníček evropských levicových pojmů si již získal pozornost i kritické čtenáře. Po lednovém "trvale udržitelném rozvoji", únorové "pohlavní rovnosti" a březnové "sociální spravedlnosti" nyní přišla řada na další velmi frekventovaný pojem - "občanskou společnost". Hlavním podnětem k zahájení psaní tohoto seriálu byly moje pravidelné diskuse s kolegou Ivo Strejčkem, jenž v europoslaneckém klubu ODS plní funkci tzv. whipa neboli koordinátora hlasování. Před každým zasedáním Evropského parlamentu zpracováváme hlasovací seznamy pro jednotlivé legislativní předlohy a při té příležitosti často vedeme debaty o jednotlivých evropských politikách. Právě z těchto diskusí vzešel nápad setřídít nejčastěji používané termíny levicového eurožargonu do jakéhosi "slovníčku". Díky pochopení šéfredaktora Revue Politika se nyní můžete setkat s texty vzešlymi z této inspirace. Seriál bude pokračovat v nadcházejících měsících dalšími pojmy: "multikulturalismus", "registrované partnerství", "homofobie", "fair trade", "geneticky modifikované organismy" a některými dalšími. Doufám, že se tak během letošního roku podaří vytvořit ucelený soubor textů, které budou pokrývat klíčové levicové pojmy, se kterými se potýkáme v evropské politické debatě. "Občanská společnost v tomto smyslu má v zásadě dvojí význam: za prvé umožňuje lidské bytosti, aby byla sama sebou ve všech svých dimenzích, tedy i jako tvor společenský, který chce být tisícerým způsobem účasten na životě komunity, v níž žije, za druhé působí jako skutečná záruka politické stability." Václav Havel, Rudolfský projev, 1997 Vymezení pojmu Termín "občanská společnost" je v českém prostředí používán v politické diskusi velmi často. Obecné pochopení skutečného významu tohoto termínu je ale dle mého soudu velmi malé. Veřejnost, která se příliš nezajímá o politickou filozofii, pod tímto pojmem obvykle rozumí (v širším významu) sebe sama. V užším chápání se pak občanskou společností rozumí skupina aktivních občanů (aktivistů), kteří pracují na nějaké, podle jejich názoru všeobecně prospěšné kauze. Pokud bychom přistoupili k čistě lingvistickému vysvětlení tohoto pojmu, tak by jím dozajista mohl být prostý popis souhrnu všech občanů daného státu, protože pokud je nějaká společnost založena na základě "občanství", tak by logicky měla být "občanskou společností". Nic ale není pravdě vzdálenější než tento soud, protože "občanská společnost" není "společnost občanů" a nemá nic společného s klasickým liberálním konceptem "občanství". Stejně jako u předchozích evropských levicových pojmů můžeme i zde konstatovat obdobnou významovou vágnost založenou na populárním a všeobecně přijatelném sloganu, který ale má jiný význam, než si lidé myslí. O definici pojmu "občanská společnost" se vede spor již od 18. století a tento zápas probíhá i nyní, což si ostatně česká společnost může uvědomit na již řadu let probíhající polemice mezi Václavem Havlem a Václavem Klausem. Dnes ve světě panuje obecná shoda, že "občanská společnost" je to, co nepatří ani do sféry státu, ani do sféry rodiny, ani do sféry trhu. Je to tedy ta společenská struktura, která se nachází mezi těmito třemi sférami. Jsou to občanská sdružení, odbory, církve, charity, ženské spolky, podnikatelské asociace, kluby a další spontánně vzniklé kolektivní aktivity. Centrum pro občanskou společnost působící při londýnské škole LSE uvádí následující definici: "Občanská společnost se vztahuje k aréně nevynucené kolektivní akce okolo sdílených zájmů, účelů a hodnot." Největší debata o roli "občanské společnosti" se vede v USA, a to jak v politické, tak i v akademické rovině. Na toto téma existuje obrovské množství odborné literatury. Mezi nejznámější autory patří Gabriel Almond, Sydney Verba a Robert Putnam. Všichni argumentují tím, že občanská společnost přináší do politického řádu významné hodnoty, které zvyšují kvalitu demokracie. A právě z tohoto důvodu je podle nich občanská

společnost hodna veřejné podpory jak v rovině legislativní, tak také v rovině ekonomické. Termín "občanská společnost" v aktuálním smyslu je produktem politické filozofie známé pod označením komunitarismus. Tato filosofie vyrostla z kritiky klasického liberalismu a individualismu. Komunitarismus dává důraz na formativní roli komunity ve vztahu k jednotlivcům. Podle zastánců komunitarismu liberální teorie spravedlnosti dostatečně neoceňuje hodnotu komunit pro formování odpovědných jednotlivců. Od této politické filosofie, vzniklé v USA, se potom odvíjí ideologický a politický komunitarismus, který je radikální středolevicovou ideologií, jež klade důraz na roli komunity. Komunitarismus je v politické praxi často politicky ambivalentní vůči tradiční pravici a levici. Ve věcech hospodářských je zpravidla levicový a ve věcech sociálních spíše pravicový. Vůdčí postavou ideologického komunitarismu je americký sociolog Amitai Etzioni, který v 90. letech minulého století inicioval vznik komunitaristického hnutí. Je mimo jiné i autorem známého termínu "McJob", který poprvé použil v roce 1986 k označení nově vznikajícího fenoménu málo placených pracovních míst bez perspektivy v sektoru služeb. V politické praxi se komunitarismus projevuje prosazováním tzv. pozitivních práv, která mají garantovat bezplatné vzdělání, dostupné bydlení, čisté životní prostředí, všeobecnou zdravotní péči, sociální síť a právo na práci. Zde se komunitarismus dostává politicky zcela na levici, protože zajištění výše zmíněných práv není možné bez předchozího zdanění a následného přerozdělování. Používání pojmu ve světě a v Evropské unii Klíčový pojem, který úzce souvisí s občanskou společností, je termín "nevládní organizace" známý pod anglickou zkratkou NGO (non-governmental organisation). Tento pojem najdeme již v Chartě OSN a poté v řadě mezinárodních smluv v systému OSN a samozřejmě také v dokumentech Evropské unie. "Nevládní organizace" je souhrnný termín pro označení organizací působících ve sféře "občanské společnosti". Nevládní organizace mají zpravidla svou vlastní právní subjektivitu a působí ve svém vlastním legislativním rámci. Podle zaměření činnosti se NGOs dále člení na INGO, což je nevládní organizace působící mezinárodně. Příkladem takové INGO je organizace Lékaři bez hranic. Dále existují BONGO, tedy nevládní organizace orientující se na byznys. Dalším typem NGO je ENGO, tedy nevládní organizace zaměřená na oblast životního prostředí. Sem patří například Greenpeace. Existují ale také NGOs, které jsou propojené se státy. Sem patří tzv. GONGOs neboli vládou spravované NGOs a konečně také QUANGOs neboli kvaziautonomní nevládní organizace, jako je například Mezinárodní organizace pro standardizaci ISO. Rozvoj "občanské společnosti" je v posledních desetiletích, a zvláště potom po roce 1989, velké téma české, evropské i světové politiky. Pád komunismu ve střední a východní Evropě a proces demokratizace probíhající v dalších částech světa vytvořil podmínky pro celosvětové rozšíření fenoménu "občanské společnosti". Evropská levice na to reagovala soustavnou propagací této teze. Za tím účelem zřídila rovněž celou řadu institucí a vybavila je obrovskými rozpočty. Jednou z takových institucí je v rámci EU působící Nadace rozvoje občanské společnosti (NROS). Tato nadace je financována z evropského rozpočtu a poskytuje peníze žadatelům z řad "občanské společnosti" v nových členských státech včetně České republiky. Financování "občanské společnosti" ale pochází z více zdrojů. Poměrně značné prostředky pocházejí také ze soukromých zdrojů. Jedním ze známých mecenášů rozvoje "občanské společnosti" je úspěšný investor maďarského původu George Soros, který působil i v České republice, kde založil a financoval Nadaci Open Society Fund Praha. Podpora rozvoje "občanské společnosti" je samozřejmě na programu Evropské unie. Ta podporuje tuto politiku jak legislativně, tak finančně. V rozpočtu Evropské unie se nachází celá řada položek, které jsou přímým transferem peněz daňových poplatníků směrem k nevládním organizacím. Zpravidla se jedná o organizace, které podporují myšlenku "evropanství", a dále o organizace, které jsou zaměřeny na oblast ekologie, lidských práv a feminismu. Evropská unie těmto organizacím poskytuje rovněž platformu pro konzultace při tvorbě nové legislativy. Takové konzultace s tzv. organizovanou občanskou společností se zpravidla vedou v rámci

Evropského hospodářského a sociálního výboru. Posledním hitem v rámci EU je tzv. komunitní plánování. Jedná se o politický nástroj pro posilování sociální soudržnosti a podporu sociálního začleňování a předcházení sociálnímu vyloučení sociálně znevýhodněných osob na trhu práce. Komunitní plánování je z evropské úrovně prosazováno do všech členských států včetně České republiky a je zaměřeno především do oblasti sociálních služeb. Konkrétním programem, ze kterého je na evropské úrovni toto plánování financováno, je program EQUAL. Občanská společnost a česká politika

Česká společnost prožívá od roku 1989 dodnes urputný politický zápas mezi zastánci pojmu "občanská společnost" vedenými Václavem Havlem a zastánci parlamentní demokracie vedenými Václavem Klausem. V poslední době se zdá, že je zápas již rozhodnut ve prospěch druhého tábora, ale to ještě zdaleka neznamená, že válka je definitivně dobojována. Naopak. V poslední době se v médiích opět množí řeči o tom, že do funkce prezidenta je třeba zvolit reprezentanta "občanské společnosti" (nejlépe ženu). V České republice funguje "občanská společnost" prostřednictvím konkrétních nevládních organizací, které se zabývají obecně prospěšnou činností. V zásadě existují tři právní formy pro takové nevládní neziskové organizace. Je to občanské sdružení, které funguje na základě zákona č. 83/1990 Sb. Dále potom obecně prospěšná společnost, která funguje na základě zákona č. 248/1995 Sb. Posledním typem je církevní právnická osoba, která funguje na základě zákona č. 3/2002 Sb. Nevládní neziskové organizace mohou mít různorodé zaměření, ale nejčastěji se věnují otázkám ekologie, lidských práv a často také péči o zdravotně postižené. V českém prostředí se diskuse vedla především na téma role politických stran. Ty jsou v jistém smyslu rovněž produktem nebo součástí "občanské společnosti", protože nepatří ani do sféry rodiny, ani do sféry trhu a ani do sféry státu. Vznikají a působí v prostoru mezi těmito sférami. Pro české zastánce občanské společnosti jsou ale politické strany něco velmi podezřelého. K záměrné diskreditaci politických stran bylo a je dodnes používáno mnoha metod. Mezi nejoblíbenější patří lživá, ale stále donekonečna omílaná tvrzení, že "všechny strany jsou stejné, protože jim jde jen o koryta a peníze, a nemá tedy žádný smysl účastnit se jakýchkoli voleb, protože kradou všichni". Oblíbený a dodnes používaný slogan, který se osvědčil již fašistům a komunistům, je ten, že "v parlamentu se všichni jenom hádají a žvaní a neřeší problémy obyčejných lidí". S těmito tvrzeními se setkáváme dnes a denně a tvoří základ antidemokratické mentality značné části české společnosti. Ta je ale sdílena v mnoha dalších evropských demokratických státech. Úplně prvním projevem této "nepolitické politiky" u nás se stal slogan Občanského fóra pro parlamentní volby 1990, který zněl: "Strany jsou pro straníky, Občanské fórum je pro všechny". Toto heslo se ukázalo být velmi účinné a dodnes straší v české politice. Zastánci "nepolitické politiky" dodnes tvrdí, že politika se nemůže svěřit do rukou "stranických sekretariátů". O tom, že žádné stranické sekretariáty v demokratické politice o ničem nerozhodují, se taktně mlčí, stejně jako o primárních volbách, které v každé demokratické politické straně probíhají. Místo toho se na bázi "občanské společnosti" vytváří alternativní elita, která je tzv. nezkorumpovaná a opravdu se stará o blaho veřejnosti. Sem patří podle zastánců teorie "občanské společnosti" ti, kteří fungují v organizacích typu Člověk v tísni, Greenpeace, Jihočeské matky, Hnutí Duha a dalších. Z okruhu těchto často velmi politicky vyhraněných organizací jsou potom doporučovány "nestranické ‚skutečné‘ osobnosti a odborníci", kteří nejsou zkaženi "stranickými sekretariáty". Média tuto hru hrají v České republice od samého začátku až dodnes na straně "občanské společnosti". Záměrně ignorují zvolenou politickou reprezentaci, které nedávají přiměřený prostor na svých stránkách a naopak poskytují nadměrný prostor aktivistům, které nikdy nikdo nikam nezvolil. Z vlastní zkušenosti starosty bych mohl uvést desítky a stovky takových záměrných mediálních manipulací. Zastánci standardní parlamentní demokracie v čele s Václavem Klausem od roku 1990 tvrdili, že základem demokracie jsou volby a politické strany, mezi kterými si voliči mohou v pravidelných cyklech vybírat své zástupce pro správu veřejných záležitostí.

Jako klíčovou institucí pro zdravé fungování demokracie proto zastánci tohoto názoru vždy viděli politickou stranu, respektive strany a jejich soutěž před zraky voličů. Zastánci tohoto názoru, mezi které se rovněž řadím, tvrdí, že zprostředkování zájmů přítomných ve společnosti se děje ve volbách a posléze v parlamentu nebo jiném zastupitelském sboru (zastupitelstvu). Politická strana je otevřená instituce, ve které probíhá vnitrostranická soutěž založená opět na demokratickém hlasování a v žádném případě v ní nerozhodují žádné "stranické sekretariáty". "Občanská společnost" je hodnotově velmi různorodá. Její jednotlivé součásti mohou zastávat vzájemně protikladné postoje. Příkladem může být již od roku 1990 probíhající boj o **jadernou elektrárnu Temelín**. Jednou z hlasitých organizací "občanské společnosti" je sdružení Jihočeské matky, které bojuje proti této **jaderné elektrárně**. Z tohoto sdružení pochází dnešní ministryně školství, mládeže a tělovýchovy Dana Kuchtová. Na druhé straně ale existuje rovněž občanské sdružení Jihočeští taťkové, které hájí opačný názor. Obě sdružení jsou projevem fungování "občanské společnosti", přičemž v prvním případě jde dokonce o "mezinárodní občanskou společnost", protože Jihočeské matky byly finančně podporovány z Rakouska. Podobně protikladné je působení feministicky orientovaných občanských sdružení a opačně zaměřeného Svazu mužů. Jako logická proto každého napadne otázka, které působení "občanské společnosti" je pro společnost přínosné? To, které chce zakázat **jadernou energetiku**, nebo naopak to, které ji chce zachovat? A nebo dokonce je prospěšné obojí najednou? Tato otázka směřuje k samé podstatě fungování opěvované "občanské společnosti". Konečné rozhodnutí v dané věci nemůže vynést ani jedna z jejích součástí, ani "občanská společnost" jako celek. Takové rozhodnutí náleží parlamentu zvolenému ve svobodných volbách. V případě ČR je rozhodnutím všech svobodně zvolených parlamentů od roku 1990 dodnes Temelín dostavět a provozovat. Velká část "občanské společnosti" však s tímto demokratickým a legitimním rozhodnutím nesouhlasí a s finanční podporou ze zahraničí se jej snaží zvrátit. Zastánci teorie "občanské společnosti" prosazují mimo jiné také participaci na veřejném rozhodování. To zní velmi nevinně, ale v praxi je to velký problém. Konkrétní participace "občanské společnosti" na veřejném rozhodování se nejvíce projevuje v oblasti ochrany životního prostředí. Na základě Aarhuské úmluvy se ve všech státech EU včetně České republiky poskytuje ekologickým sdružením právo účasti na stavebních a jiných správních řízeních. Toto právo, které je v ČR mimořádně široké, dává aktivistům občanských sdružení pravomoci, které jsou daleko větší než pravomoci zvolených politiků. Žádný zastupitel obce, na jejímž území se má něco stavět, není automaticky účastníkem příslušného správního řízení. Aktivista ekologického občanského sdružení ale takovým účastníkem je, a to i v případě, že v dané obci nemá trvalé bydliště. Radikální ekologičtí aktivisté této své privilegované právní pozice velmi často zneužívají k prodlužování příslušných řízení na úkor občanů a na úkor veřejných rozpočtů. Ekologický aktivista, kterého nikdo ne zvolil, tedy má již nyní v mnoha směrech více moci, než člověk, který byl voliči povolán ke správě veřejných záležitostí. Má pravicový politik hájit občanskou společnost? Pravicový politik podporovat "občanskou společnost" jako koncept uspořádání společnosti nemá. To neznamená, že nemůže podporovat konkrétní aktivitu nějakého občanského sdružení. Nejenže může, ale také to v praxi mnoho pravicových politiků, včetně mne, dělá. Nikdy ale nemůže přistoupit na to, že "občanská společnost" by měla generovat politickou vůli nebo konkrétní politickou akci. Nemůže rovněž přistupovat na to, aby na bázi "občanské společnosti" byly vytvářeny alternativní mocenské struktury. Velkou otázkou je, jak se má pravicový politik postavit k financování "občanské společnosti". Podle mého soudu by měl být proti financování z veřejných zdrojů, protože tyto zdroje jsou určeny na plnění funkcí státu nebo obce a nikoliv na politický, ekologický nebo feministický aktivismus části veřejnosti. Pravicový politik by tedy rozhodně neměl plnými hrstmi rozhazovat veřejné peníze směrem k nevládním organizacím. Naopak by měl trvat na tom, aby tyto peníze šly tam, kde slouží co největší části veřejnosti, tj. do klasických funkcí státu nebo obce, jako je vnější a vnitřní ochrana, vynucování práva a

spravedlnosti a veřejná infrastruktura. V zásadě by tedy měla být "občanská společnost" financována přímo občany, přičemž by za své činy měla být právně odpovědná, včetně odpovědnosti za škody, které svou činností způsobí. Demokracie je vždy a ze zásady založena na jednotlivém občanovi a jeho konkrétní politické vůli. Rozhodování v demokratickém řádu je proto vždy generováno na základě sčítání jednotlivých hlasů a zjišťování většinového mínění, které je základem pro každou demokratickou vládu. Koncept "občanské společnosti" se snaží o "demokratizaci demokracie", jak to nazývá poradce Tonyho Blaira J. Giddens. Něco takového je ale nepřípustné. Ostatně máme s tím velmi trpké zkušenosti. Komunisté rovněž tvrdili, že "lidová demokracie" je lepší než demokracie. O tom, jak to dopadlo, všichni dobře víme. Teorie "občanské společnosti" nebo také "NGOismu" je kolektivistickou ideologií, která si klade za cíl prosazení radikálních politických myšlenek a požadavků, které zastává pouze malá část společnosti, jež k tomu volí specifické metody, které často nejsou v souladu s demokratickým právním řádem. Tyto metody jsou zaměřeny především na získávání masivní mediální pozornosti pomocí šokujících akcí, jako jsou blokády (viz nyní probíhající blokády česko-rakouských hranic organizované aktivisty organizace Stop Temelín) nebo okupační stávky (viz krize v České televizi). Tyto metody používají zpravidla radikální feministické organizace, radikální ekologové a stoupenci rozmanitých hnutí za "rovnoprávnost" nebo politickou korektnost. V extrémní, vyhraněné verzi tato hnutí hlásají teze vedoucí až ke zrušení parlamentarismu. V zásadě tedy lze souhlasit s Johnem O'Sullivanem, který říká, že "NGOs jsou ve své podstatě nikým nevolenými nátlakovými skupinami zodpovídajícími se pouze samy sobě a osobujícími si právo mluvit za celé lidstvo". Hynek Fajmon Autor je europoslanec.

Vyšlo v REVUE POLITIKA 4/2007 a na serveru www.virtually.cz.

URL| <http://www.ceskamedia.cz/article.html?id=196529>